



---

דו"ח פעילות בשנת תשמ"ד

Reviewed work(s):

Source: *Zion* / ציון, Vol. ד (תשמ"ד), pp. 457-468

Published by: [Historical Society of Israel/](#)

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/70041914>

Accessed: 05/12/2011 12:44

---

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at  
<http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.



*Historical Society of Israel/* is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Zion* /.

<http://www.jstor.org>

# דו"ח פעילות בשנת תשמ"ד

## החברה ההיסטורית הישראלית

### 1. השתתפות האוניברסיטאות

כל האוניברסיטאות השתתפו בתקציב החברה ההיסטורית הישראלית בשנה החולפת. אנו מקווים שגם בשנים הבאות הן תמשכנה בכך ואף תגדלנה את השתתפותן.

### 2. כתב־העת 'ציון'

בשנת תשמ"ד המשיך להופיע כתב־העת 'ציון' כרבעון. החוברות שיצאו לאור הן מ"ח, חוברת ד', ומ"ט, חוברות א' ב' ו'ג'. לקראת יובל החמישים להופעת 'ציון' עתיד להופיע כרך יובל חגיגי, ובו מאמרים שהוזמנו מאת טובי החוקרים בהיסטוריה של עם ישראל.

### 3. מדור ביקורת ספרים ב'ציון'

זו השנה השלישית שמדור ביקורת ספרים מופיע ב'ציון', על פי החלטת הוועד הפועל של החברה ההיסטורית. המדור התפתח והתרחב ואף זכה לתגובות חיוביות מצד חברי החברה ובתי ההוצאה לאור בארץ ובעולם. במדור הספרים כלולים החלקים הבאים: (1) ביקורת – רצנויות ארוכות הכוללות אפאראט; (2) סקירות – רצנויות קצרות, ללא הערות שוליים; (3) מספרות המחקר – סקירות קצרות על ספרים; (4) ספרים שהגיעו למערכת. בכוונתנו להמשיך בהרחבת המדור; הוצאות ספרים ומחברים מוזמנים בזה לשלוח ספרים העוסקים בתולדות עם ישראל למערכת 'ציון'.

### 4. קובץ מאמרים

נמצא עדיין בהכנה קובץ בנושא 'יהדות ונצרות תחת השפעת הנציונל־סוציאליזם', המבוסס על מאמרים שהוגשו לקראת הסימפוזיון הבינלאומי בשם זה שהתקיים בקיץ 1982, ואשר לקחו בו חלק חוקרים בעלי שם מהארץ ומחו"ל. עורכי הקובץ הם דר' א"ד קולקה וד"ר פ' מנדס־פלור, והוא אמור לתת תמונה מקיפה של נושא חשוב זה. הספר נמצא כרגע בשלבי הבאה לדפוס.

## 5. קובץ מאמרי יצחק בער

כינוס מיטב המאמרים של יצחק בער ז"ל מצוי בשלבי הכנה מתקדמים, ויופיע בשנת תשמ"ה. הקובץ יהיה בן שני כרכים, ויחולק לחטיבות הבאות: היסטוריוסופיה והיסטוריוגרפיה; בית שני; היסודות ההיסטוריים של ההלכה; ימי הביניים; אשכנז; ספרד. בסוף הקובץ יבוא מפתח.

## 6. קונגרס CISH בשטוטגארט

הקונגרס ה-16 למדעי ההיסטוריה יתקיים בשטוטגארט, גרמניה, ב-25 באוגוסט 1985. שבעה היסטוריונים ישראליים הוזמנו לשאת דברים בכנס. במסגרת הסימפוזיון, ב-29 באוגוסט, יתקיים מושב מיוחד המארגן על ידי האיגוד הבינלאומי של חברות היסטוריות יהודיות. מושב זה יוקדש לנושא: 'הכתיבה ההיסטורית היהודית ואסכולות של ההיסטוריוגרפיה הלאומיות – דמיון, השפעות, שוני'. את ההרצאה הפותחת ישא פרופ' י' אריאלי. נושא הרצאתו הוא: 'אופנים חדשים בתפיסתה של ההיסטוריה בשלהי המאה ה-18 והמאה ה-19'.

פרטים נוספים ניתן לקבל במזכירות החברה ההיסטורית הישראלית.

## מרכז זלמן שזר

### 1. האזכרה השנתית לזלמן שזר

ביום חמישי, י"ג בחשוון תשמ"ד (20.10.1983) נערך במשכן נשיאי ישראל, במעמד קהל רב, טקס האזכרה לנשיאה השלישי של מדינת ישראל, זלמן שזר, במלואת תשע שנים לפטירתו. את הטקס פתח השופט חיים כהן, יו"ר הוועד המנהל של מרכז זלמן שזר. פרופ' יוסף דן הרצה על הנושא: 'מעמד התברתי של זרמי המחשבה היהודית במאה ה"ג'. גב' נעמי צוקרמן קראה מכתבי זלמן שזר.

כמו בשנים קודמות, הוענקו גם השנה פרסים לתלמידים אשר כתבו עבודות גמר מצטיינות בתולדות עם ישראל, בשנת הלימודים תשמ"ג. השנה זכו 13 תלמידים ותלמידות בפרסים, אשר נתרמו על ידי 'המרכז לשילוב מורשת יהדות המזרח' – משרד החינוך והתרבות, קרן משפחת אליהו והמחלקה לחינוך ותרבות בגולה – הסוכנות היהודית.

## 2. פרס שזר לחקר תולדות עם ישראל

הוועד המנהל של מרכז זלמן שזר החליט להעניק מדי שנה פרס, שישא את שמו של זלמן שזר, על מחקר (ספר או כתב יד) בתולדות עם ישראל. ועדת הפרס לשנת תשמ"ד היתה מורכבת מפרופ' מ' שטרן – יו"ר, פרופ' ד' קארפי, פרופ' נ' קצבורג ומר צ' יקותיאל. הוועדה החליטה להעניק את הפרס לד"ר ידידיה א' דינרי על ספרו 'חכמי אשכנז בשלהי ימי הביניים – דרכיהם וכתביהם בהלכה'. טקס חלוקת הפרס התקיים במסגרת האזכרה השנתית לזלמן שזר המנות, במשכן נשיאי ישראל.

את תקנון הפרס ניתן לקבל במשרדי מרכז זלמן שזר.

### נימוקי חבר השופטים:

ספרו של ד"ר י"א דינרי, חכמי אשכנז בשלהי ימי הביניים, הוצאת מוסד ביאליק, ירושלים, תשמ"ד, מהווה תרומה ראשונה במעלה לחקר תולדות התרבות היהודית באשכנז במוצאי ימי הביניים, באחת התקופות הקודרות בתולדות יהדות זו. קהילות רבות חרבו והאוכלוסיה היהודית נתמעטה כתוצאה מ'המגפה השחורה' ומהפרעות האיומות שליוו אותה. באופן טבעי ניתן היה להניח שהמשבר והמבוכה יתנו את אותותיהם גם בתחום היצירה הרוחנית ובביטוייה העיקריים באשכנז של אותם דורות, בהלכה. אעפ"כ עדים אנו להמשכיות בפיתוח ההלכה, כפי שהדבר משתקף בספרות התשובות של חכמי הדור הגדולים, שהטביעה את חותמה לא רק על דורם, כי אם גם על הדורות הבאים והיתה לה השפעה לאורך ימים גם על דמותה של יהדות אירופה המזרחית בזמן התהוות המרכז היהודי הגדול החדש בפולין.

דינרי מתחיל את מחקרו בדיון על ההערכה העצמית והיצירה באשכנז במאה החמש-עשרה. אומנם מוצאים אנו בחכמי הדור הזה את הביטוי 'אין עכשו תלמיד-חכם', אך הוא אינו חדש ולא נוצר בתקופה זו, שכן מסורת של התבטלות עצמית הייתה קיימת כבר אצל חכמי אשכנז מאז ומתמיד, אלא שבדור זה הוא מודגש יותר. דינרי מסביר למה הובלט הדבר עתה, אך יחד עם זאת הוא מראה שעל אף נטייתם למעט בערך עצמם, פעלו גדולי החכמים לא כמנהיגים מקומיים אלא כמנהיגי הדור ומחו והתערבו בכל מקום שהיה לדבריהם סיכוי שיתקבלו. להלן עובר המחבר לדון בפסיקה שלאחר 'המגפה השחורה' ולתרומתם של חכמי אשכנז במאה ה"ט' להתפתחות מערכת השיפוט היהודית. הוא נכנס לעובי הקורה של הפסיקה ושל הפרוצדורה המשפטית ועומד גם על היחס למערכת המשפט הגרמנית. כן מקצה הוא פרק למקורות ההלכה באותה מאה. חקירה יסודית מוקדשת ליחס בין המנהג וההלכה, לתופעת הפיכתו של המנהג לגורם דומיננטי, ובעצם להלכה. גם כאן כמו בבעיות הפרוצדורה נזקק המחבר להשוואות עם הסביבה הנוצרית ועם אוספיי-הנוהגים שרווחו בקרבה. המנהג נתפס על ידי חכמי אשכנז בדורות אלה כגורם בעל סמכות עליונה לקביעת ההלכה והם התאמצו למצוא התאמה בין ההלכה והמנהג, ולמנהג הוענקה גושפנקא אוטוריטטיבית; הוא נעשה חלק מההלכה והיווה גורם מפרה בהתפתחותה.

עיקרה של העבודה מבוסס על ספרות־התשובות, ואכן דינרי מתאר לנו את דרך כתיבת התשובות, מנתח אותן, את לשונן ואת סגנונן. בכתיבה של שלושת האריות שבחבורה, המהרי"ל, ר' יעקב וייל ור' ישראל איסרלין בעל 'תרומת־הדשן', דן דינרי בפרק האחרון. ברכה בפני עצמה קובעת הביבליוגרפיה המצורפת לפי נושאים, שיש בה תועלת רבה לכל העוסקים בנושא ובתקופה. בסיכום, דינרי כתב ספר מצוין, מבוסס על מקורות ראשוניים, בתוכם כתבי־יד רבים, שבו האיר את ההלכה וחי־הרוח של יהדות־אשכנז במוצאי ימי־הביניים. מחקרו בולט בהרצאתו השקולה, בלמדנותו המעמיקה ובמקוריות שאינה נתפסת לחדשנות שטחית המכוונת להדהים את הקורא, מבלי שיהיה לה בסיס במציאות. החיבור יהווה ללא ספק ספר יסוד בחקר תולדות ישראל בימי־הביניים המאוחרים. על כן באנו פה אחד לכלל החלטה להעניק את פרס שזר לשנה זו לדר' ידידיה אלטר דינרי. באו על החתום: פרופ' מנחם שטרן – יו"ר, פרופ' נתנאל קצבורג, פרופ' דניאל קרפי, צבי יקותיאל.

### 3. מרכז זלמן שזר – עמותה

הואיל וחוק שזר, שעל־פיו צריך היה להיקבע מעמדו החוקי של המרכז, התעכב מאוד, החליט הוועד המנהל לרשום את מרכז זלמן שזר כעמותה, לפי חוק העמותות התש"ם – 1980.

### 4. השתלמויות מורים

א. בחודשים חשוון־שבט תשמ"ד (נובמבר 1983 – ינואר 1984) קיים מרכז זלמן שזר, בשיתוף עם משרד החינוך והתרבות – הפיקוח על הוראת ההיסטוריה בחינוך הממלכתי והממלכתי־דתי, השתלמות מורים בנושא: 'הוראת נושא השואה'. ההשתלמות נערכה בעקבות הופעת ספר הלימוד 'השואה ומשמעותה', שיצא לאור במרכז זלמן שזר. ספר זה מותאם לתוכנית י' בתוכנית הלימודים בבתי־הספר התיכוניים. השתלמות זו כללה 56 שעות הרצאה, ונטלו בה חלק מיטב החוקרים בנושא. ההרצאות ניתנו מידי יום שלישי אחה"צ, באוניברסיטה העברית בגבעת רם. בהשתלמות השתתפו 60 מורים. כמו כן נערך יום עיון ארוך בחנוכה (6.12.1983), כדי לאפשר למורים נוספים ליטול חלק בהשתלמות.

ב. בחודשים אדר–ניסן תשמ"ד (פברואר–אפריל 1984) קיים מרכז זלמן שזר, בשיתוף עם משרד החינוך והתרבות – הפיקוח על הוראת ההיסטוריה בחינוך הממלכתי והממלכתי דתי, השתלמות מורים בנושא: 'היהודים באירופה במאות ה'ח–ה'י"ט'. ההשתלמות התאימה ליחידה י' בתוכנית הלימודים בבתי הספר התיכוניים. ההרצאות ניתנו על ידי טובי

החוקרים. ההשתלמות כללה 36 שעות הרצאה, ונערכה מדי יום שלישי אחה"צ, באוניברסיטה העברית בגבעת רם. בהשתלמות השתתפו 36 מורים.

ג. בקיץ תשמ"ד (י"א תמוז – 10-11.7.1984) קיים מרכז זלמן שזר, בשיתוף עם משרד החינוך והתרבות – הפיקוח על הוראת ההיסטוריה בחינוך הממלכתי והממלכתי-דתי, שני ימי עיון בבית ציוני אמריקה שבת-לאביב, בנושא: 'הוראת נושא השואה'. מטרת ההשתלמות היתה להציג בפני המשתתפים קווים דידקטיים להתמודדות עם הנושא, תוך כדי העלאת בעיות מרכזיות הקשורות לשואה וניתוחן. ביום העיון הרצו: פרופ' י' גוטמן, ד"ר י' גולדשטיין, ד"ר ה' וסרמן, פרופ' י' פרידלנדר, דר' י' מכמן ודר' מ' צימרמן, והשתתפו בו 25 מורים.

## 5. סדנאות ההיסטוריון

בשנת תשמ"ד המשיכו לפעול סדנאות ההיסטוריון בירושלים, בחיפה, בבאר שבע ובברמת-גן. בסדנאות הוצגו מדי חודש תוצאות המחקר ההיסטורי שנעשה באוניברסיטאות השונות בתחום ההיסטוריה של עם ישראל. להלן רשימת נושאי הסדנאות והמרצים בשנת תשמ"ד:

### ירושלים

ריכזה – ג'ני אויזרט

בשיתוף עיריית ירושלים – המחלקה לתרבות

- (1) 9.11.83 – אטלס כרטא לתולדות עם ישראל בעת החדשה – היסטוריה וכרטוגרפיה מרצה – פרופ' אביתר פריזל; משתתפים – ד"ר סרג'יו דלה-פרגולה, ד"ר יוסף שלמון; יו"ר – פרופ' יהושע בן אריה
- (2) 12.12.83 – החברה הגרמנית והאנטישמיות ברייך השלישי מרצה – ד"ר דוד בנקיר; משתתפים – פרופ' שלמה אהרונסון, ד"ר ירחמיאל כהן; יו"ר – ד"ר אוטו ד' קולקה
- (3) 4.1.84 – רומי וירושלים – 120 שנה אחרי מרצה – פרופ' מיכאל גרץ; משתתפים – פרופ' שולמית וולקוב, פרופ' אליעזר שבייד; יו"ר – פרופ' יצחק ורשבסקי
- (4) 23.1.84 – היסטוריוגרפיה והיסטוריוסופיה יהודית במאה הט"ז מרצה – פרופ' מרדכי ברויאר; משתתפים – ד"ר ראובן בונפיל, ד"ר אברהם דוד; יו"ר – ד"ר משה רוסמן
- (5) 12.3.84 – הלכה באספקלריה היסטורית וכאספקלריה היסטורית – דיון חוקרים משתתפים – פרופ' ז"ח דימיטרובסקי, פרופ' יעקב כ"ץ, פרופ' שמואל שילה; יו"ר – פרופ' מרדכי ברויאר

- (6) 4.6.84 – רבדים של שנאת ישראל במשנתו של מרטין לותר – ערב זיכרון לפרופ' חיים הלל בן-ששון ז"ל  
מרצה – ד"ר בן-ציון דגני; משתתפים – ד"ר מיכאל הד, פרופ' קנת סטאו; יו"ר – פרופ' יהושע אריאלי

### רמת-גן

ריכוז: ד"ר דן מכמן

בשיתוף אוניברסיטת בראיילן, המחלקה לתולדות עם-ישראל, ועיריית רמת-גן – המחלקה לתרבות.

- (1) 17.11.83 – היהודים כגורם פוליטי באימפריה העות'מאנית  
מרצה – ד"ר לאה מקובצקי-בורנשטיין; משתתף – ד"ר משה אורפלי; יו"ר – ד"ר דן מכמן
- (2) 15.12.83 – מיהו יהודי בתנאי אמנסיפציה? הרהורים בערב יום הקדיש הכללי  
מרצה – פרופ' מרדכי ברויאר; משתתפים – פרופ' שולמית וולקוב, ד"ר יוסף מכמן
- (3) 12.1.84 – היחס בארצות-הברית לפליטי גרמניה הנאצית  
מרצה – פרופ' חיים גניזי; משתתפים – פרופ' יהושע (צ'רלס) ליבמן, ד"ר גרשון בקון; יו"ר – ד"ר צבי בכרך
- (4) 16.2.84 – הוראת תולדות היהודים בגרמניה של היום  
מרצה – ד"ר יהודה בן-אבנר; משתתף – מר נפתלי הילגר
- (5) 22.3.84 – ארץ-ישראל במחשבת חז"ל  
מרצה – הגב' אפרת פרדקין; משתתף – ד"ר בן-ציון רוזנפלד
- (6) 7.6.84 – ארץ-ישראל בעיני הצליינים בתקופה הצלבנית  
מרצה – ד"ר איוון פרידמן; משתתפת – ד"ר יעל קציר
- (7) 28.6.84 – בעקבות 'אטלס כרטא לעת החדשה'  
מרצה – פרופ' אביתר פריזל

### חיפה

ריכוזה: גב' דליה טריפון

בשיתוף עיריית חיפה – המחלקה לתרבות

- (1) 30.10.83 – שלושה שעשו מהפיכה – ברל כצנלסון, יצחק טבנקין, דוד בן-גוריון  
מרצה – פרופ' אניטה שפירא; משתתף – ד"ר הנרי ניר; יו"ר – פרופ' אוריאל רפפורט
- (2) 27.11.83 – הערכה מחדש של המושבות העבריות בארץ-ישראל ומקומן בתולדות ההתיישבות

- מרצה – מר יוסף בן-ארצי; יו"ר ופותח – ד"ר יורם בר-גיל  
 (3) 25.12.83 – היכן היה מקומם של מוסדות ההנהגה בתקופת יבנה  
 מרצה – ד"ר אהרון אופנהיימר; משתתף – פרופ' דוד גודבלט; יו"ר – פרופ' קנת סטאו  
 (4) 15.1.84 – הדימוי השטני של היהודים בסוגיית גירושם מאנגליה ומצרפת (בשנים  
 1290, 1306, 1322)  
 מרצה – ד"ר סופיה מנשה; יו"ר – פרופ' אריה גראבוס  
 (5) 26.2.84 – האם הוחמזה מהפיכה תעשייתית בארץ-ישראל ובמזרח התיכון בעת  
 החדשה  
 מרצה – פרופ' גד גילבר; משתתף – ד"ר יאיר הירשפלד; יו"ר – פרופ' מרים ירדני  
 (6) 25.3.84 – השפעת השלטון הסובייטי כרקע לשואה – יהודי מזרח פולין בשנים  
 1939–1941  
 מרצה – ד"ר בן-ציון פינצ'וק; יו"ר – ד"ר אשר כהן  
 (7) 29.4.84 – נסיונות ופעולות להצלת יהודים בהונגריה ב-1944  
 מרצה – ד"ר אשר כהן; יו"ר – ד"ר פנחס עופר  
 (8) 27.5.84 – יהודים כאנשי צבא בשירות ממלכות זרות בעת העתיקה  
 מרצה – פרופ' אריה כשר; יו"ר – ד"ר גדעון פוקס

#### באר שבע

ריכוז: ד"ר אברהם גרוס

בשיתוף עיריית באר-שבע

- (1) 14.11.83 – מרתין לותר ושורשי האנטישמיות המודרנית  
 מרצה – ד"ר בן-ציון דגני; משתתף – ד"ר שמעון רדליך; יו"ר – פרופ' ישראל אופנהיים  
 (2) 18.12.83 – הירידה מארץ-ישראל מצריימה בתקופת הבית השני, המשנה והתלמוד  
 מרצה – ד"ר מרינה פוצ'י; משתתפת – גב' אפרת פרדקין; יו"ר – ד"ר ישראל בן-שלום  
 (3) 15.1.84 – השלטון היהודי באחרית הימים במשנת הרמב"ם  
 מרצה – פרופ' יעקב בלידשטיין; יו"ר ופותח – ד"ר כרמי הורביץ  
 (4) 19.2.84 – תנועת הרפורמה בארה"ב – רציפות ותמורה  
 מרצה – ד"ר אלון גל; יו"ר ופותח – ד"ר אברהם גרוס  
 (5) 25.3.84 – יציאת מצרים לאור התעודות והמחקר הארכיאולוגי בדלתא המצרית ובסיני  
 מרצה – פרופ' אליעזר אורן; יו"ר ופותח – פרופ' מרדכי כוגן  
 (6) 29.4.84 – בית-הכנסת ובית-המדרש – סוגיה בתולדות מוסדות הקהילה היהודית  
 בארץ-ישראל בתקופת המשנה והתלמוד  
 מרצה – ד"ר דן אורמן; יו"ר ופותח – פרופ' יעקב בלידשטיין  
 (7) צמיחת ההנהגה בעלייה השנייה  
 מרצה – ד"ר זאב צחור; יו"ר ופותח – ד"ר יוסף שלמון



- (8) הסמיו והנגלה בשואת יהדות סלובקיה  
מרצה – פרופ' ישעיהו ילינק; יו"ר ופותח – ד"ר שמעון רדליך

## 6. הוצאה לאור

- א. **בשנת תשמ"ד ראו אור בהוצאת מרכז זלמן שזר הספרים הבאים:**
1. משיחיות ואסכטולוגיה, קובץ מאמרים בעקבות הכנס השנתי להיסטוריה שקיים מרכז זלמן שזר בשנת תש"ם; ערך: צבי ברס (בסדרת קובצי הרצאות).
  2. אומה ותולדותיה, כרך ב'; קובץ מאמרים בעקבות הקונגרס העולמי השמיני למדעי היהדות, תשמ"א; ערך: פרופ' ש' אטינגר (בסדרת קובצי הרצאות).
  3. גוי של שבת, מאת פרופ' יעקב כ"ץ (בסדרת המונוגרפיות).
  4. יהודי תימן בעת החדשה, לקט מאמרים בעריכת ד"ר י. טובי (בסדרת הסוגיות).
  5. מאנטישמיות מודרנית לפתרון סופי, לקט מאמרים בעריכת ד"ר ד' קולקה ופרופ' י. גוטמן (בסדרת הסוגיות).
  6. ראשות הגולה בבבל בתקופת הגאונים, מאת פרופ' א' גרוסמן (בסדרת המקורות).
  7. זכריה פרנקל וראשית היהדות הפוזיטיבית היסטורית, מאת פרופ' ר' הורביץ (בסדרת המקורות).
  8. הנער מסיביליה, מאת דורית אורגד (בסדרת הסיפורים ההיסטוריים לנוער).
- ב. **הדפסות חוזרות**
1. השואה ומשמעותה, מאת י' גוטמן ופרופ' ח' שצקר (בסדרת ספרי הלימוד).
  2. בשלהי הבית השני ובתקופת המשנה, מאת פרופ' ש' ספראי (בסדרת המונוגרפיות).
- ג. **נמצאים בהכנה ומתוכננים לפרסום בשנת תשמ"ה:**
1. במאבק למדינה, מאת ד"ר י' הלר (בסדרת המקורות. ראה אור בתשרי תשמ"ה).
  2. יהודים בכלכלה, קובץ מאמרים בעקבות הכנס השנתי של מרכז זלמן שזר בשנת תשמ"ב, בעריכת פרופ' נ' גרוס (בסדרת קובצי הרצאות. ראה אור בטבת תשמ"ה).
  3. תולדות היהודים בארצות האיסלאם, חלק ב' – מאמצע המאה ה-19 עד אמצע המאה ה-20, עורך: פרופ' ש' אטינגר, משתתפים: ד"ר מ' אביטבול, ד"ר ש' בראשר, ד"ר י' ברנאי, ד"ר י' טובי (חלק א' של ספר מקיף זה ראה אור בהוצאת מרכז זלמן שזר בשנת תשמ"א).
  4. הקהילה היהודית בימי הביניים, ספר לימוד לבתי הספר העל-יסודיים, מאת פרופ' א' גרוסמן וד"ר מ' בן-ששון.
  5. כהונה ומלוכה – יחסי דת ומדינה בישראל ובעמים, קובץ מאמרים בעקבות הכנס השנתי להיסטוריה של מרכז זלמן שזר בתשמ"ג; עורכים: ד"ר י' גפני וד"ר ג' מוצקין.

- ד. פרסומים שיראו אור בשיתוף עם המרכז לחקר תולדות יהודי פולין ותרבותם:
  1. יהודי פולין לאחר מלחמת־העולם השנייה, מאת פרופ' י' גוטמן.
  2. *The Esterke Story in Yiddish and Polish Literature*, מאת פרופ' ח' שמרוק.
  3. בית־המרוח והחוכר היהודי בספרות הפולנית של המאה ה־19, מאת מ' אופלסקה (באנגלית).
  4. המומרים בממלכת פולין-ליטא, מאת פרופ' יעקב גולדברג.

ה. פרסומים באנגלית  
*The Holocaust and its Significance*, מהדורה אנגלית מורחבת של הספר 'השואה ומשמעותה' מאת פרופ' י' גוטמן ופרופ' ח' שצקר.

## 7. 'שיח' – ידיעון למורים להיסטוריה

בשנת תשמ"ד ראה אור, זו השנה השמינית, הידיעון למורים להיסטוריה – 'שיח'. בשנה זו הופיעו שתי חוברות – מס' 21 ו־22, ובהן:

- ראיון עם פרופ' יוסף גורני על הנושא: למהותו של הקונסטרוקטיביזם בציונות.
- ראיון עם פרופ' חיים אבני על הנושא: יהודי אירופה בין שתי מלחמות־העולם.
- תגובות מפורטות על הספר 'השואה ומשמעותה' מאת ד"ר רות פירר וגב' נילי קרן.

כן מובא ב'שיח' חומר אינפורמטיבי רב על פעולות מרכז זלמן שזר בקרב מורים ותלמידים, וכן מידע על פעולות מוסדות אחרים, שיש בו עניין למורים להיסטוריה.

## 8. פרסי עידוד לכותבי עבודות־גמר בהיסטוריה

מרכז זלמן שזר מיחס חשיבות רבה לעידוד תלמידים למחקר עצמאי ולכתיבת עבודות בתולדות עם ישראל. המרכז מסייע לתלמידים הכותבים עבודות בתולדות עם ישראל ועבודות גמר בפרט, בעצה ובהכוונה, תוך הסתייעות בספריית המרכז, הפתוחה גם לכלל ציבור התלמידים. בשעות הפתיחה נמצאת בספרייה ספרנית־ייעוצת מטעם המרכז. לצורך עידוד יוזמות ברוכות מסוג זה עומדת לרשות המרכז קרן פרסים. הקרן מעניקה מדי שנה פרסים לתלמידי תיכון שעבודותיהם זוכות להערכה חיובית. בשנת תשמ"ד הוענקו 13 פרסים לתלמידים מצטיינים מכל רחבי הארץ. הפרסים הוענקו מטעם 'המרכז לשילוב מורשת יהדות המזרח' – משרד החינוך והתרבות, קרן משפחת אליהו והמחלקה לחינוך ותרבות בגולה – הסוכנות היהודית. למן השנה הבאה יוענקו אף שלושה פרסים מטעם המרכז לחקר יהודי פולין על עבודות מצטיינות בתחום זה.

## 9. ספרייה לתולדות עם ישראל

במרכז זלמן שזר מצויה ספרייה הכוללת ספרים בתולדות עם ישראל וכן כתיבת ופרסומים אחרים הקשורים לחקר ההיסטוריה של עם ישראל. הספרייה פתוחה לציבור הרחב ולתלמידים. הספרנית, גב' צביה פלורסהיים, עובדת המרכז, עומדת לרשות המורים והתלמידים לצורך הדרכה כללית ואף לצורך כתיבת עבודות גמר. הספרייה פתוחה בימים א-ה בשעות 14.30-18.00.

## 10. הכנס השנתי התשיעי להיסטוריה

בראשית חודש יולי 1984 קיימנו את הכנס השנתי להיסטוריה, שהוקדש השנה לנושא: 'ההיסטוריוגרפיה היהודית בזיקתה להיסטוריוגרפיה העולמית'. הכנס עמד בסימן יובל ה-50 של הרבעון 'ציון' לחקר תולדות עם ישראל. הכנס נערך באקדמיה הלאומית למדעים בחסות שר החינוך והתרבות היוצא, מר זבולון המר, אשר אף כיבד את באי הכנס בדברי פתיחה. בפתיחה החגיגית נשאו דברים השופט חיים כהן, יו"ר הוועד המנהל של מרכז זלמן שזר, פרופ' אפרים א' אורבך, נשיא האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, ופרופ' שמואל אטינגר, יו"ר החברה ההיסטורית הישראלית. בכנס עצמו נשאו דברים כ-40 חוקרים מהארץ ומחו"ל, אשר הרצו על תולדות הכתיבה ההיסטורית היהודית במסגרת הזרמים העיקריים בהיסטוריוגרפיה העולמית, למן הזמן הקדום ועד לעת החדשה. בכנס נטלו חלק למעלה מ-200 משתתפים.

## 11. ארועים מיוחדים

השנה קיימנו שתי סדנאות, שבהן אָרחנו שני חוקרים מחו"ל:

- (1) 26.3.84 – חוקי היהודים והאמנסטיפאציה – שלהי המאה ה-18 והמאה ה-19  
מרצה – פרופ' ריינהרט רירוף (אוניברסיטת ברלין); יו"ר – פרופ' יהושע אריאלי.
- (2) 8.4.94 – היהודים בצרפת תחת שלטון האפיפיור  
מרצה – פרופ' רנה מולינא (אוניברסיטת אביניון, צרפת); – יו"ר – פרופ' שמעון שורצפוקס.

### ימי עיון לחוקרים

בשיתוף עם 'הספרייה הציונית' (על-יד ההסתדרות הציונית העולמית), קיימנו השנה שני ימי עיון לחוקרים בנושא 'ההיסטוריוגרפיה הציונית'. ימי עיון אלה פתחו סדרה של התכנסויות שמטרתן לאפשר לציבור החוקרים והמורים במוסדות להשכלה גבוהה בארץ

להתחלק בבעיות העומדות בפני המחקר בתולדות הציונות ולנסות להתוות דרכי פתרון לסוגיות מחקריות שונות:

- (1) 1.2.84 – 'ההיסטוריוגרפיה הציונית'
    - (א) מרצה – פרופ' שמואל אטינגר – חקר הציונות במסגרת חקר תולדות ישראל משתתפים – ד"ר אברהם אלסברג, ד"ר שמואל אלמוג, פרופ' נתנאל קצבורג.
    - (ב) מרצה – פרופ' ישראל קולת – ההיסטוריוגרפיה הציונית בדורנו משתתפים – פרופ' מתתיהו מינץ, ד"ר מיכאל היימן, פרופ' אניטה שפירא.
  - (2) 31.5.84 – מקומה של הציונות בחייהם של קיבוצים יהודיים – היבטים היסטוריוגרפיים דברי פתיחה – ד"ר שמואל אלמוג
    - (א) מרצה – פרופ' אביתר פריזל – יהודי גרמניה, יהדות ארצות-הברית משתתפים – פרופ' שולמית וולקוב, ד"ר אלון גל, ד"ר יהויקים דורון.
    - (ב) מרצה – ד"ר מיכאל אביטבול – יהדות ארצות האיסלאם משתתפים – פרופ' צבי אנקורי, ד"ר ניצה דרויאן, ד"ר צבי יהודה, מר ירון צור.
- במהלך הדיונים ניתנה לחוקרים-המאזינים האפשרות לשאול שאלות ולהעיר הערות.

#### יום-עיון לתלמידים

- יום-עיון ראשון מסוגו לתלמידי כיתות י'-י"א נערך בירושלים. מטרת יום-עיון זה היתה להביא בפני התלמידים מגוון נושאים, שמהם ניתן ללמוד ובאמצעותם ניתן לחבב את ההיסטוריה בכלל ואת ההיסטוריה היהודית בפרט. נושאים אלה זוכים במסגרת הלימודים התיכוניים לטיפול שולי ולעתים כלל אינם מועלים. להלן רשימת ההרצאות והמרצים:
- (1) ד"ר יואב גלבר – תהליכים חברתיים והשפעתם על מלחמות.
  - (2) ד"ר אלישבע רוול – השתקפות ההיסטוריה באומנות.
  - (3) ד"ר רבקה גונן – ארכיאולוגיה והיסטוריה.
  - (4) גב' סמדר גיברמן – המוסיקה בראי ההיסטוריה (ההיסטוריה בראי המוסיקה).
- יום-העיון התקיים ב-29.3.84 בירושלים, והשתתפו בו למעלה מ-150 תלמידים מבתי-ספר שונים בעיר.

#### יום-עיון לסטודנטים

כבכל שנה גם השנה קיימנו, בשיתוף החוג להיסטוריה של עם ישראל באוניברסיטה העברית, יום-עיון לסטודנטים. נושאו היה – 'זיקת גומלין בין יהודים לסביבתם'. בחלקו הראשון של יום-העיון הושמעו הרצאות על-ידי פרופ' ישראל אפעל, פרופ' משה דוד הר, ד"ר יום-טוב עסיס וד"ר שאול שטמפפר. יו"ר – פרופ' חנוך רביב. חלקו השני של יום-העיון הוקדש לסיוורים מתודולוגיים בעיר העתיקה, בהדרכת ד"ר ישראל ברטל ומר אלחנן ריינר.

## ספרים חדשים בהוצאת מרכז זלמן שזר

### יהודים בכלכלה

קובץ מאמרים בעריכת פרופ' נחום גרוס

זה עתה ראה אור בהוצאת מרכז זלמן שזר הספר יהודים בכלכלה, בעריכת פרופ' נחום גרוס מן המחלקה לכלכלה באוניברסיטה העברית. הספר כולל 26 מאמרים מקוריים, המבוססים על הרצאות שהושמעו בכנס השנתי בנושא זה שקיים מרכז זלמן שזר בקיץ 1982. המיגוון הרב של המאמרים שבקובץ מאפשר הרחבה והעמקה של נושא ייחודי זה – ההיסטוריה הכלכלית של עם ישראל, הן בארץ־ישראל והן בתפוצות, החל בעת העתיקה ועד למאה העשרים. בחלק מן המאמרים ננקטות גישות מחקר חדשות, המסתייעות בדרכי החשיבה של הסוציולוגיה והכלכלה המודרניות. כן כולל הספר מפתח שמות ותקצירים באנגלית של כל המאמרים המובאים בו.

★

### במאבק למדינה

מאת דר' יוסף היר

הספר עוסק בשנות ההכרעה של המדיניות הציונית – 12 השנים שקדמו להקמת המדינה: 1936–1948. מדיניות מטבעה שהיא מתגבשת בחדרי־חדרים ולא בריש גלי, ומכאן הצורך בעיון מקיף בחומר, שבזמנו היה סודי ונפתח לעיון הציבור. מדובר בפרוטוקולים של המוסדות מקבלי ההחלטות של היישוב והתנועה הציונית – הנהלת הסוכנות, הועד־הפועל הציוני המצומצם, מרכז מפא"י והועדה הפוליטית של מפלגה זו. ספר רחב־יריעה זה כולל שני חלקים – מבוא כללי ומקיף, הסוקר את הנושאים העיקריים שעמדו על סדר יומה של המדיניות הציונית, ושפע של תעודות, מאורגנות ב־15 פרקים ומלוות בהערות והסברים.

★

### מאנטישמיות מודרנית ל"פתרון סופי"

לקט מאמרים בעריכת פרופ' י' גוטמן ודר' ד' קולקה

לקט מאמרים זה כולל מבחר של מאמרים ועבודות מחקר העוסקים באספקטים המרכזיים של האנטישמיות המודרנית, המדיניות האנטי־יהודית של הנציזם וסוציאליזם הגרמני והפאשיזם האיטלקי, וכן במגמות היסטוריוגרפיות החותרות לשילוב תקופת השואה בתולדות ישראל והעמים. בספר מובאים מאמריהם של: בן־ציון דינור, שמואל אטינגר, נתן רוטנשטריך, יעקב טלמון, ישראל גוטמן, אוטו דב קולקה, אוריאל טל, דניאל קארפי, לני יחיל, שאול פרידלנדר, יהודה באואר ויעקב כ"ץ.